

Arkeologisk undersökning

Rösebotten kring ett mittblock

Undersökning av RAÄ 22, Bredestads socken, med
anledning av utvidgning av befintlig industri inom
fastigheten Aneby 1:249

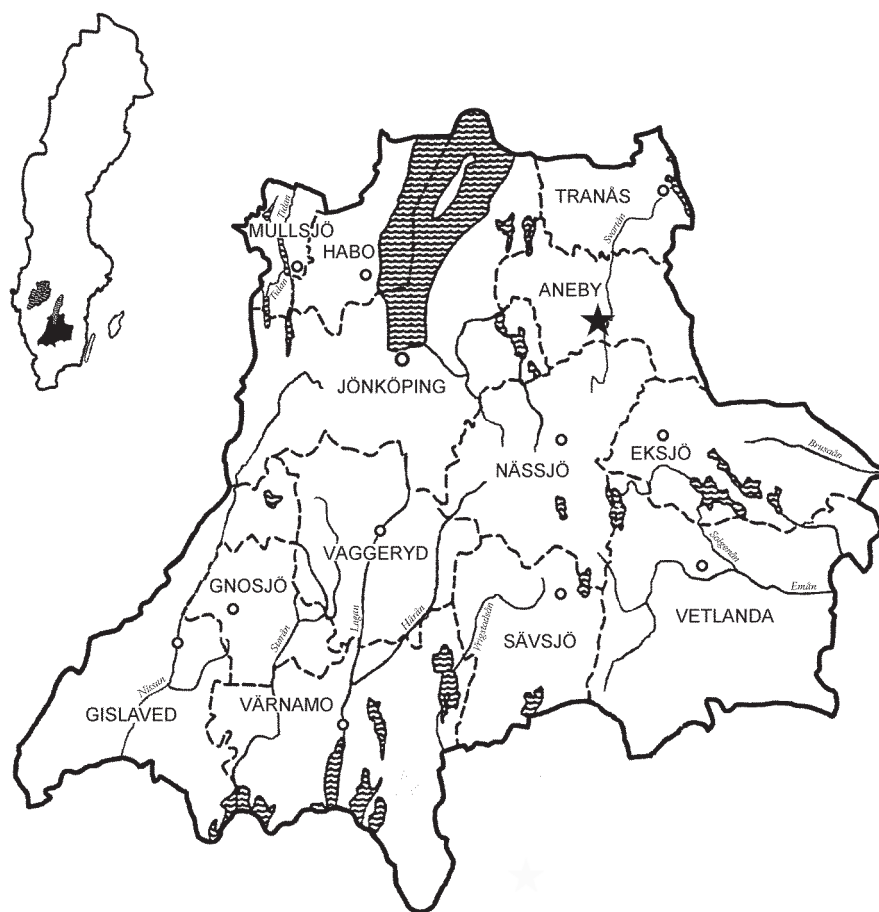
*Bredestads socken i Aneby kommun
Jönköpings län*

Arkeologisk undersökning

Rösebotten kring ett mittblock

Undersökning av RAÄ 22, Bredestads socken, med anledning av utvidgning av befintlig industri inom fastigheten Aneby 1:249

*Bredestads socken i Aneby kommun
Jönköpings län*

Rapport, foto och ritningar: Tomas Areslätt

Rapportsammanställning och redigering: Leif Häggström, Åsa Björck, Anna Stålhammar & Rickard Wennerberg

Grafisk design: Anna Stålhammar

Tryckning och distribution: Marita Tidblom

Omslagsbild: Lodfoto av delar av den kvarvarande stenpackningen i graven

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping. Tel: 036-30 18 00.
E-post: info@jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt
tillstånd: Ur karta © Lantmäteriet. Medgivande MS2007/04833.

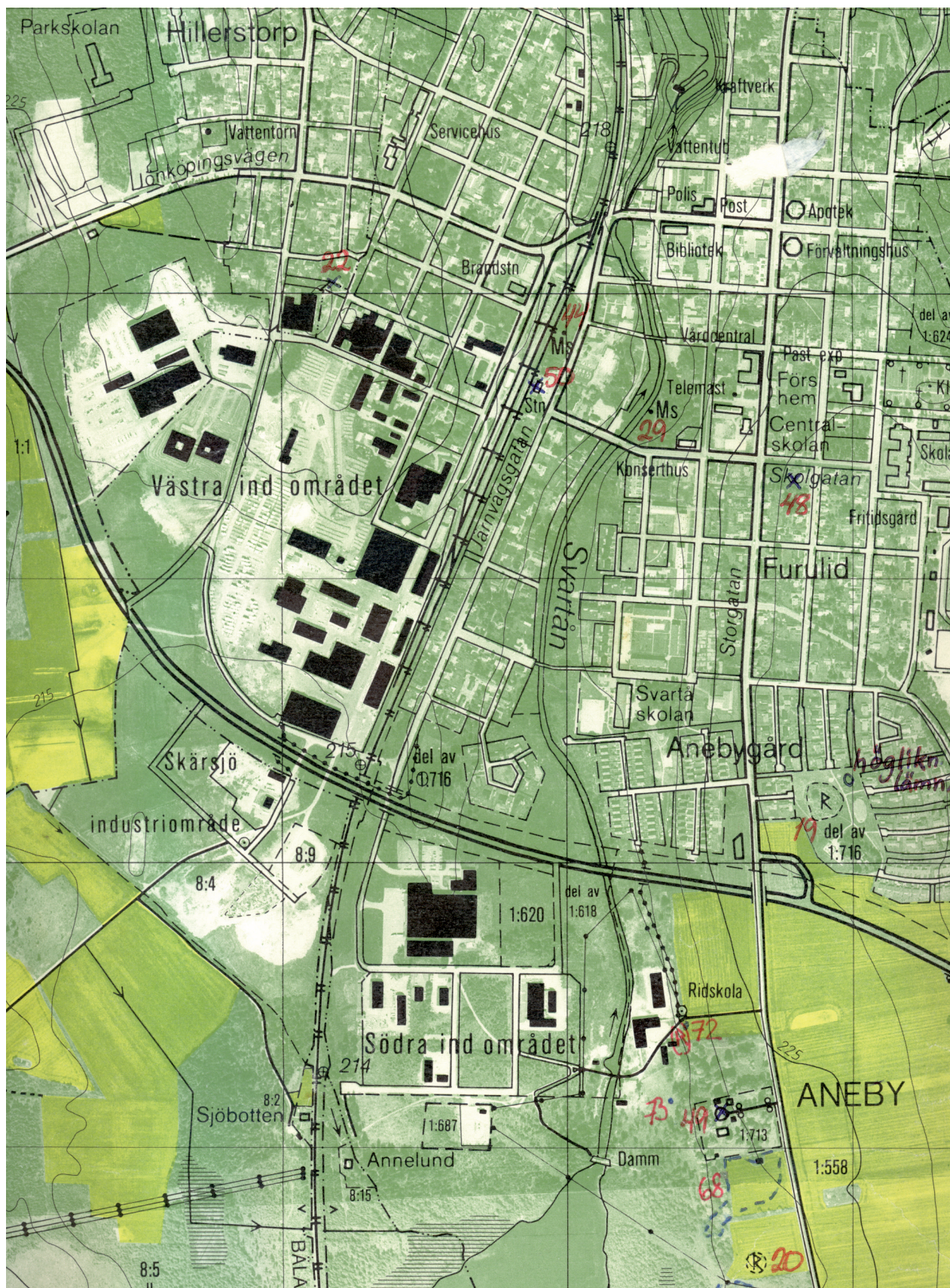
© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2008

Innehåll

Inledning.....	5
Målsättning, metod och omfattning.....	5
Topografi och fornlämningsmiljö.....	6
Resultat.....	6
Rösebotten.....	6
Stratigrafi.....	9
Fynd.....	9
Sammanfattning.....	10
Administrativa uppgifter.....	11
Referenser.....	12
Arkiv.....	12
Figurförteckning.....	13

Bilagor

- Bilaga 1. Anläggningsbeskrivning
- Bilaga 2. Fyndförteckning
- Bilaga 3. Plan- och profiler

FIGUR 1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad 7E 2i NV.

Inledning

Med anledning av utvidgning av befintlig industri inom fastigheten Aneby 1:249 i Aneby kommun undersöktes RAÄ 22, Bredestads socken. Undersökningen utfördes på uppdrag av Aneby kommun, Möbel AB Arne Norell och Hags AB Mekaniska. Undersökningen bekostades av Aneby kommun.

Undersökningen utfördes under september–oktober 1976 av Tomas Areslätt från Jönköpings läns museum och med hjälp av grovarbetskraft från Aneby kommun. Ansvarig för fältarbete och rapport var Tomas Areslätt.

RAÄ 22, Bredestads socken är upptagen i Riksantikvarieämbetets fornminnesinventering 1954 som rest av en rösebotten kring ett mitt-block.

Målsättning, metod och omfattning

RAÄ 22, Bredestads socken, låg i västra industriområdet i Aneby tätort. Den hittills genomförda utbyggnaden av industriområdet hade omvandlat fornlämningsmiljön på ett sådant sätt att Riksantikvarieämbetet och läns museet ansåg att fornlämningsens landskapliga sammanhang hade förlorats. Dessutom var fornlämningen starkt skadad genom ett tidigare ingrepp. Länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet bedömde därför att fornlämningen inte var av sådan art att den skulle utgöra hinder för fortsatt industriutbyggnad. Undersökningens primära syfte var att noggrant dokumentera anläggningens konstruktion, bestämma omfattning av sentida ingrepp och skador, bestämma stratigrafiska förhållanden samt att finna rester efter eventuella gravgömmor.

Efter en inledande dokumentation avbanades det ca 0,1 meter djupa vegetationsskiktet och det 0,1–0,3 meter djupa skiktet med recenta fyllnadsmassor inom en ca 20 x 15 m stor yta runt fornlämningen. Framrensningen och utgrävningen av rösebotten skedde därefter manuellt. Ett lokalt koordinatsystem upprättades inom undersökningsområdet, som därefter inmättes i rikets system av Aneby kommuns tekniska kontor.

Fornlämningen dokumenterades i plan genom tornfotografering, inmätning och ritning av anläggningsplan och profiler. Alla höjdmätningar har utgått från en lokal fixpunkt inom området på 233,19 m ö h. Den skadade östra kanten på rösebotten framrensades och dokumenterades. En korsprofil lades därefter ut över rösebotten i norr-söder och i öster-väster. Anläggningen grävdes sedan ut skiktvis inom en kvadrant i taget, med undantag för del av en förmodad inre kantkedja som sparades till undersökningens slutskede. Varje undersökningsetapp fotodokumenterades. Undersökningssytan uppgick totalt till ca 300 m².

Stratigrafiskt säkerställda kolprover togs ur den skadade gravgömmen F4 för ¹⁴C-analys.

FIGUR 2. RAÄ 22 när undersökningen påbörjades. Inventeringsbeskrivningen från 1954 känns igen: "Rösbotten, ca 12 m diameter och intill 0,4 m h. Nästan all fyllning bortförd, kvar är enstaka stenar i kanten i V. I mitten är ett stenblock, 0,7 m h och 2,205 x 2 m st. Ö delen av röset helt täckt av sågavfall..." Bilden tagen från öster efter framrensning. Foto: Tomas Areslätt.

FIGUR 3. Framrensad grav fotograferad från norr. Foto: Tomas Areslätt.

FIGUR 4. Framrensad grav fotograferad från väster. Foto: Tomas Areslätt.

Topografi och fornlämningsmiljö

Undersökningsområdet var beläget över den högsta kustlinjen på det småländska höglandet. Landskapet domineras av osorterad morän med grovt material som sten och grus i höjdlägena i terrängen. RAÄ 22, Bredestads socken, låg i krönläge på en flack moränhöjdplatå 235 m ö h en dryg kilometer norr om Anebysjöns utlopp i Svartån. I dalen vid sjöns norra utlopp ligger flera monumentala gravhögar och flera mindre gravfält på nivån 215–220 m ö h. Drygt tre kilometer sydost om undersökningsområdet ligger de centrala delarna av Bredestadsdalen, som är av riksintresse för kulturmiljövården. Bredestadsdalen omges av ett flertal ensamliggande rösen och stensättningar från bronsålder och äldre järnålder. Dessa är i likhet med RAÄ 22 belägna i krönlägen eller på de övre delarna av dalsluttningarna. Lägre ner på sluttningarna finns även gravfält från äldre järnålder med domarringar och runda stensättningar och flera ensamliggande resta stenar av monumental karaktär. Nere i dalen finns gravfält från yngre järnålder med högar samt flacka, runda och övertorvade stensättningar. I anslutning till sockencentrum och kyrka finns resterna efter en runsten.

Resultat

Rösebotten

Fornlämningen beskrivs första gången av hembygdsforskaren N.A. Sandin i ett brev till den danske riksantikvarien den 30 juni 1919 (ATA Bredstad).

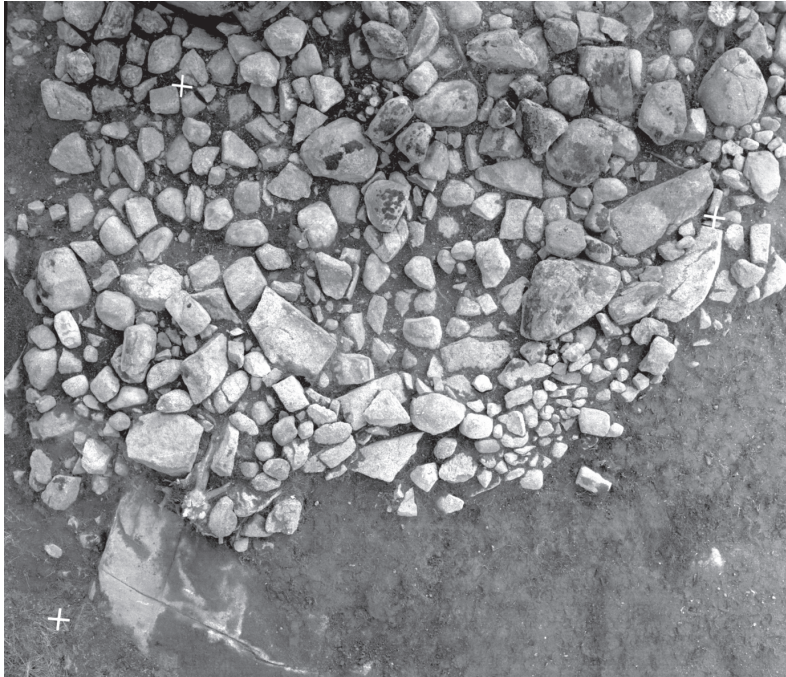
Wester ca 500 meter från Aneby station på en mindre bergsplatå ligger ett mindre stenröse ca 12 meter i diameter och bortåt 2 meter hög. Den synes för lång tid tillbaka raserats när mycken mossa redan täcker den raserade delen, men raseringen har blottat en stor ”täcksten”? ca 2,5 meter lång, 1,5 meter bred och kanske 1,25 meter tjock. Huruvida någon undersökning under stenen gjorts är ej veterligt, men kanske är den rubbad. Själva ”toppen” af röset synes sålunda ha bortförts. Några stenblock ligga i närheten å det jemna berget.

FIGUR 5. Framrensad grav fotograferad från västnordväst. Foto: Tomas Areslätt.

RAÄ 22, Bredestads socken beskrivs 1954 i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister som en rösebotten ca 12 meter i diameter och 0,4 meter hög. Nästan all fyllning är bortförd och endast enstaka stenar är kvar i anläggningens västra kant. Stenarna i rösebotten är i allmänhet 0,3–0,4 meter stora. I mitten finns ett stenblock 0,7 meter högt och 2,25 x 2 meter stort. Östra delen av röset är helt täckt av sågavfall.

Fornlämningen var belägen på krönet av en flack höjd av en större moränås med nordnordvästlig–sydsydöstlig sträckning. Rösebotten låg på en gräsbevuxen före detta betesmark inom ett industriområde som i norr gränsades till äldre bostadsbebyggelse, i väster till Möbel AB Arne Norells industribyggnad och i öster till Hags AB Mekaniska byggnader. I söder avgränsades området av en väg.

FIGUR 6. Lodfoto av delar av den kvarvarande stenpackningen i graven. Foto: Tomas Areslätt.

Större delen av rösebottnen och området där omkring var gräsbevuxet med inslag av mossor, samt med enstaka mindre barrträd och lövbuskar. På flera ställen inom undersökningsområdet gick berget i dagen.

Vid undersökningstillfället återstod endast den västra halvan av rösebottnen (se bilaga 3). Den östra delen med ca 6 meters diameter hade tagits bort utan undersökning i samband med anläggande av uppställningsytor för Hags Mekaniska AB. Här hade marken schaktats bort ned till fast berg och därefter återfyllts med grus som avplanats och hårdgjorts. Den resterande delen av rösebottnen var ca 6 x 12 meter stor, 0,2–0,6 meter hög, huvudsakligen 0,4 meter hög.

Det ursprungliga röset var anlagt kring ett stort markfast stenblock, vars övre del låg 236 m ö h. Stenblocket var 2,0 x 2,8 meter stort, 1,6 meter högt och vilade direkt på fast berg. Den omgivande rösebottnen låg på nivån 234,53–235,20 möh, med högsta delen i norr och svagt lutande åt söder. Stenarna i rösebottnen var 0,1–0,8 meter stora, huvudsakligen 0,2–0,4 meter stora rundade moränstenar. Stenmaterialet gav i övrigt ett relativt osorterat intryck med stor variation i stenstorlek och med en blandning av rundad och skarpkantad sten. Flertalet av de större stenarna (1 x 0,6 meter stora och 0,5 meter höga) var samlade kring stenblocket i mitten. I anläggningens nordnordvästra del fanns en koncentration med jämnstora ca 0,2 meter stora stenar. I sydvästra kanten av rösebottnen fanns ett 1 x 1,5 meter stort och 0,5 meter högt stenblock. I anläggningens nordvästra del fanns ett flertal skarpkantade stenar. Här låg också ett flertal större stenar i en kortare cirkelformad krets ca 1 meter innanför den yttre kanten. Rösets bottenstenar låg på

FIGUR 7. Delar av den syd-nordliga profil som dokumenterades. Bilden tagen från öster. Foto Tomas Areslätt.

moig finsand med inslag av grus och småsten. Mellan stenarna fanns en ca 0,1–0,2 meter djup fyllning med en svagt myllhaltig och moig finsand med enstaka kolfragment och brända benfragment. Utanför röset, mellan det fasta berget och vegetationsskiktet, fanns ett 0,15–0,4 meter djupt lager med gulbrun myllhaltig mo och därunder ca 0,1–0,3 djupt lager med fingrusig mo. Generellt var jordlagren mycket tunna och bestod av grus, mo och finsand.

Rösebotten saknade en tydlig avgränsning. Undersökningen kunde inte heller belägga någon förekomst av vare sig yttre eller inre kantkedja.

Röset hade inrymt minst en brandbegravning. I samband med framrensningen av den östra skadade schaktkanten påträffades i rösets mitt, ca 0,6–1 meter söder om mittblocket, en skadad gravgömma F4. Denna låg i fyllningen mellan två större stenar på nivån 234,53–234,73 m ö h. Gravgömman bestod av sotig sand med brända ben och en fragmentarisk pincett av brons. Delar av gravgömman har sannolikt tagits bort i samband med anläggningen av uppställningsytan inom fornlämningen. Bronspincetten och troligen även gravsättningen kan dateras till bronsålderns mitt. Inom den kvarvarande delen av rösebotten påträffades inga fler gravgömmor. Enstaka brända ben fanns dock i fyllningen kring anläggningens bottenstenar. Möjligen kan detta tyda på en förekomst av fler gravgömmor som skadats i samband med att rösets överbyggnad

togs bort. Även om det inte går att belägga, så kan man inte utesluta att den borttagna östra delen av rösebottnen även kan ha inrymt ytterligare någon gravgömma.

Anläggningen innehöll med undantag av mittblocket inga bevarade konstruktioner, som kunde ge indikationer på rösets överbyggnad och ursprungliga höjd. N.A. Sandin beskrev dock år 1919 att stenröset var 2 meter högt och att rasingen hade blottat mittblocket. "Själva toppen af röset synes sålunda ha bortförts." Sandin ansåg således att en tidigare rösefyllning hade överlagrat mittblocket. Det går dock inte att utifrån Sandins uppgifter, eller utifrån undersökningen, att avgöra om rösefyllningen överlagrat det stora mittblocket eller om en lägre stenpackning legat kring ett synligt mittblock. Om rösefyllningen överlagrat mittblocket måste röset ha haft en minsta höjd på 1,8–2 meter. Om mittblocket utgjort en synlig del av röset har röset sannolikt haft en jordfri två- eller treskiktad stenpackning, ca 0,6–1 meter hög.

Inga uppgifter eller traditioner finns om stentäkt eller uppgifter om när rösefyllningen avlägsnats.

Norr om rösebottnen fanns rester av recent avfall, bl a stora mängder sågspån och sågavfall.

Stratigrafi

De stratigrafiska förhållandena kan utifrån syd–nord- och väst–öst-profilerna (se även bilaga 3) beskrivas enligt följande.

De översta recenta lagren bestod av ett vegetationsskikt (1) och gulbrun, myllhaltig mo (2). I rösekonstruktionen var en stenfyllnad och mittblock (3a). Lager 3b bestod av ett fyndförande lager med brända ben och enstaka kolfragment. Lagret var ett gråbrunt fint sandlager.

Den äldsta markytan bestod av gulbrun sand, ställvis moigt och grusigt (4a-d). De geologiska lagren utgjordes av gulbruna eller gråa lager med mo, mjäla eller sand och grus (5a-e).

Fynd

I en skadad gravgömma F4 i rösets mitt, söder om mittblocket, påträffades två skänklar till en pincett av brons (se även bilaga 2). Den ena skänkeln var ofullständig och bestod av två delar som tillsammans var 2,5 cm långa. Den andra skänkeln var nästan komplett med en trapetsoid form. Den bestod av tre delar, totalt 4,5 cm lång och med minsta bredd upptill av 0,3 cm och en största bredd om 0,9 cm nedtill vid den inböjda gripkanten. Skänkeln var dekorerad med en vertikal prickstrecksortamentik utmed kanterna och avslutades med tre horisontella linjer ovanför gripkanten. Pincetten uppvisar form- och dekormässiga likheter med tidigare fynd från länet som förvaras på Statens historiska museum med fyndnummer SHM 20169, samt Montelius nr 1040 och nr 1116. Bronspincetten kan dateras till bronsålderns mellersta del enligt Montelius, senare delen av period tre eller period fyra. Detta motsvarar ungefär 1000-900 f. Kr.

FIGUR 8. Skänklarna till en pincett som påträffades i gravgömmen, F4. Pincetten liknar tidigare fynd från länet som förvaras på Statens historiska museum med fyndnummer SHM 20169, samt Montelius nr 1040 och nr 1116. Bronspincetten kan dateras till bronsålderns mellersta del, enligt Montelius senare delen av period tre eller period fyra, vilket motsvarar ca 1000-900 f. Kr. Foto: Tomas Areslätt.

Sammanfattning

RAÄ 22, Bredestads socken, låg i krönläge på en flack moränhöjdplata 235 m ö h inom ett industriområde i Aneby samhälle. Fornlämningen undersöktes och togs bort under september–oktober 1976 med anledning av utvidgning av befintlig industri inom fastigheten Aneby 1:249 i Aneby kommun. Undersökningsytan uppgick totalt till ca 300 m². Undersökningens primära syfte var att noggrant dokumentera anläggningens konstruktion, bestämma omfattningen av sentida ingrepp och skador, bestämma stratigrafiska förhållanden samt att finna rester efter eventuella gravgömmor.

Fornlämningen utgjordes enligt Riksantikvarieämbetets fornminnesregister av en rösebotten på ca 12 meter i diameter och 0,2–0,6 meter hög. Nästan all fyllning var sedan länge bortförd. Östra delen av rösebotten hade tagits bort utan undersökning under början av 1970-talet, i samband med anläggningen av uppställningsytor för Hags Mekaniska AB. Vid undersökningstillfället återstod därför endast den ca 6 x 12 meter stora delen av rösebottens västra halva.

Röset var ursprungligen anlagt kring ett 2,0 x 2,8 meter stort och 1,6 meter högt, markfast stenblock, vars övre del låg 236 m ö h och vilade direkt på fast berg. Den omgivande rösebotten låg på nivån 234,53–235,20 m ö h, med högsta delen i norr och svagt lutande åt söder. Stenarna i rösebotten var 0,1–0,8 meter stora, huvudsakligen 0,2–0,4 meter stora och med stor variation i stenstorlek och karaktär. Mellan stenarna fanns en ca 0,1–0,2 meter djup fyllning med en svagt myllhaltig och moig finsand med enstaka kolfragment och brända benfragment. Utanför och under röset var jordlagren mycket tunna och bestod av fraktioner av grus, mo och finsand.

Det ursprungliga röset har inrymt åtminstone en säker brandbegravning. I rösets mitt, söder om mittblocket påträffades en skadad gravgömma, F4. Delar av gravgömmen har sannolikt tagits bort i samband med anläggandet av uppställningsytan inom fornlämningen. Gravgömmen bestod av sotig sand med brända ben. Här påträffades delar av en pincett av brons. Skänklarna hade en inböjd gripyta och var dekorerade med en vertikal prickstreckornamentik som avslutades med tre horisontella linjer. Bronspincetten daterar gravgömmen till bronsålderns mellersta del, ca 1000–900 f. Kr. Enstaka brända ben påträffades även i fyllningen mellan bottenstenarna i rösebottens västra del. Möjligen tyder detta på att det kan ha funnits fler gravgömmor i gravanläggningen.

Rösebotten saknade en tydlig avgränsning. Undersökningen kunde inte heller belägga någon förekomst av vare sig yttre eller inre kantkedja. Anläggningen innehöll med undantag av mittblocket inga bevarade konstruktioner, som kunde ge indikationer på rösets överbyggnad och ursprungliga höjd.

Referenser

Arkiv

Jönköpings läns museums antikvarisk-topografiska arkiv.

Riksantikvarieämbetets fornminnesregister (FMIS).

Figurförteckning

Figur 1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad 7E 2i NV	4
Figur 2. RAÄ 22 när undersökningen påbörjades	5
Figur 3. Framrensad grav fotograferad från norr	5
Figur 4. Framrensad grav fotograferad från väster	6
Figur 5. Framrensad grav fotograferad från västnordväst	6
Figur 6. Lodfoto av delar av den kvarvarande stenpackningen i graven	7
Figur 7. Delar av den syd-nordliga profil som dokumenterades	8
Figur 8. Skänklarna till en pincett som påträffades i gravgömmen, F4	9

Anläggningsbeskrivning

JLM dnr 651/76

Anläggningsnr	Belägenhet	Typ	Beskrivning
A 1	x 6412952; y 1440581,4 Höjd: 234,4–236,01 m ö h	Rest av rösebotten	Rest av rösebotten kring ett mittblock. Röset var ursprungligen ca 12 meter i diameter och var anlagt kring ett 2,0 x 2,8 meter stort och 1,6 meter högt, markfast stenblock. Nästan all fyllning i röset var bortförd och av den omgivande rösebotten återstod endast den västra halvan med ca 6 meters radie (6 x 12 meter stor) och 0,4 meter i höjd. Rösebotten bestod av 0,1–0,8 meter stora rundade moränstenar, huvudsakligen 0,2–0,4 meter stora. Flera större stenar, 1 x 0,6 meter stora och 0,5 meter höga, var samlade kring stenblocket i mitten. I anläggningens nordnordvästra del fanns en koncentration med jämnstora ca 0,2 meter stora stenar. I sydvästra kanten av rösebotten fanns ett 1 x 1,5 meter stort och 0,5 meter högt stenblock. Rösets bottenstenar låg på moig finsand med inslag av grus och småsten. Mellan stenarna fanns en ca 0,1–0,2 meter djup fyllning med en svagt myllhaltig och moig finsand med enstaka kolfragment och brända benfragment. Det markfasta stenblocket vilade direkt på fast berg. I samband med framrensningen av den östra skadade schaktkanten påträffades i rösets mitt ca 0,6–1 meter söder om mittblocket en skadad gravgömma, F4. Denna låg i fyllningen mellan två större stenar på nivån 234,53–234,73 m ö h. Gravgömmen bestod av sotig sand med brända ben och en fragmentarisk bronspincett.

Fyndförteckning

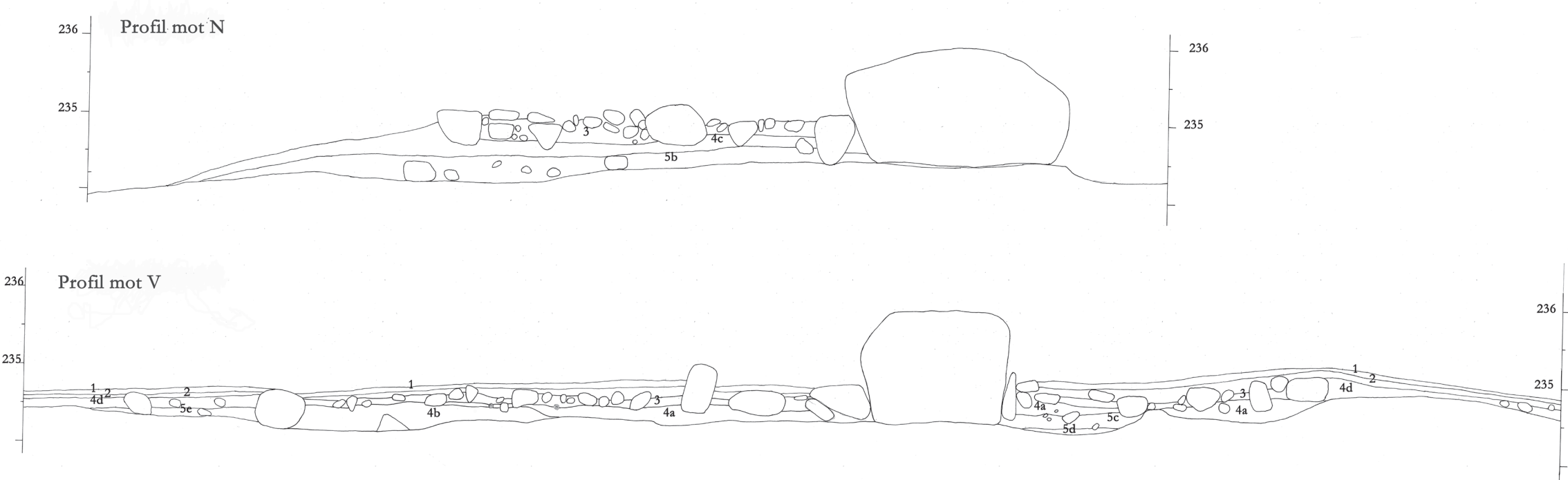
JLM dnr 651/76

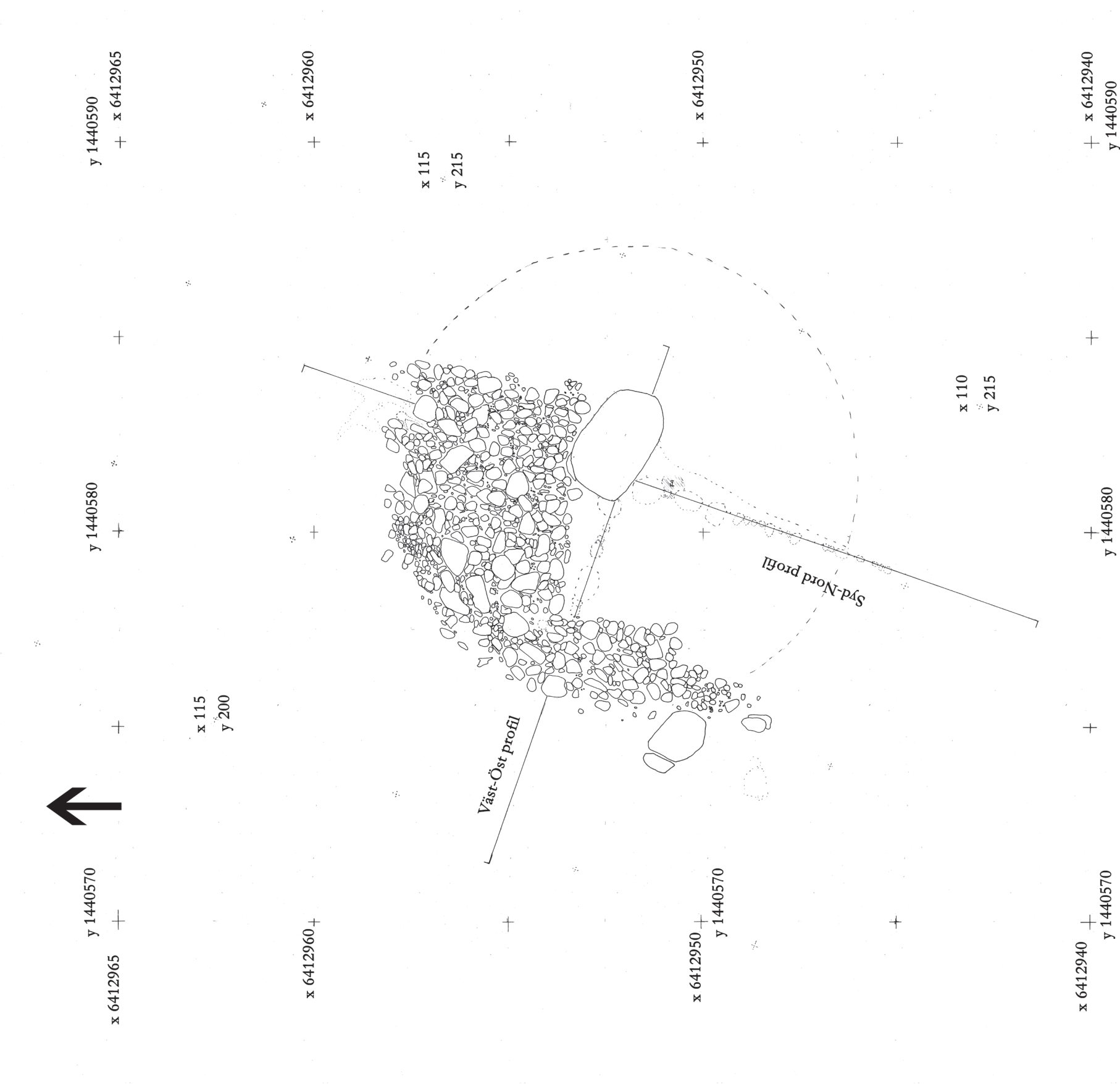
Fyndnr	Beskrivning
F 4	F4, gravgömma, innehållandes sotiga brända ben och delar av en pincett i brons. Skänklarna hade en inböjd gripyta och var dekorerade med en vertikal prickstrecksornamentik som avslutades med tre horisontella linjer. Bronspincetten daterar gravgömman till bronsålderns mellersta del, ca 1000–900 f. Kr.

Plan- och profiler

JLM dnr 651/76

Anläggningsnr	Stratigrafiska förhållanden	Lager
A 1	Profilerna Väst-Öst och Syd-Nord	<i>Recenta lager</i> Lager 1 Vegetationsskikt 2 Gulbrun myllhaltig mo <i>Rösekonstruktionen</i> 3a Stenfyllnad och mittblock 3b Gråbrun svagt myllhaltig moig finsand enstaka kolfragment och brända ben (fyndförande lager) <i>Äldsta markyta</i> 4a Gulbrun moig finsand (nord) 4b Gulbrun hårt finsandigt grovt grus med småsten (syd) 4c Gulbrun hård fingrusig finsand, enstaka småsten (öster) 4d Gulbrun hård fingrusig mo (N-S utanför anl) = 5a <i>Geologiska lager</i> 5a Gulbrun hård fingrusig mo (högsta sterila nivå) 5b Grå fint grus blandat med mo, mjäla och småsten (öster) 5c Gulbrun hård fingrusig moig finsand 5d Grå moig mjäla 5e Brungul hård grusig mo, enstaka småsten

Hösten 1976 undersökte Jönköpings läns museum RAÄ 22 i Bredestads socken, Aneby kommun. Fornlämningen utgjordes av en rösebotten där nästan all stenfyllning sedan tidigare försvunnit. I början av 1970-talet hade gravens östra delar tagits bort utan undersökning. Vid undersökningstillfället återstod därför endast den ca 6 x 12 meter stora delen av rösebottens västra halva. Röset var ursprungligen anlagt kring ett stort markfast stenblock, vars övre del vilade direkt på fast berg.

Det ursprungliga röset hade inrymt åtminstone en brandbegravning. I rösets mitt och söder om mittblocket påträffades en skadad gravgömma. Gravgömmen bestod av sotig sand samt brända ben och delar av en bronspincett. Pincetten daterar gravgömmen till bronsålderns mellersta del, ca 1000–900 f. Kr. Möjligen kan det även ha funnits fler gravgömmor i gravanläggningen.